

ПСИХОЛОГІЯ ПОЕЗІЇ УКРАЇНСЬКОГО СПРОТИВУ

Актуальність дослідження. Українська культура у роки Другої світової війни, попри усі негаразди, що випали на долю народу, переживала значне піднесення. Українських митців надихало почуття патріотизму, ненависті до ворога, прагнення якнайшвидше звільнити свою землю. Літературне слово стало зброєю, яка допомагала у боротьбі.

Внесок у розвиток української культури зробили письменники і поети, що воювали у лавах УПА. У роки війни вони друкувались у підпільних газетах, альманахах, випускали листівки. Серед упівських поетів слід виділити Юрія Липу (був лікарем УПА, загинув 1944 р.), Марка Воеслава та Петра Гетьманця (псевдо Волош, Полтавець, Волош-Василенко; був редактором підпільних видань ОУН і УПА, загинув 1946 р.). Їхня творчість, як і діяльність Марти Гай, Павла Євтушенка, Івана Хміля, Степана Хріна, Дмитра Грицька (Цяпки), є сторінкою української літератури часів Другої світової війни. По війні, 1947 р. часопис «Наша книгозбірня» (виходив у Західній Німеччині) видрукував добірку «З поезій повстанської боротьби», в якій змальовується сукупний образ воїна-повстанця. Актуальною цю тему робить сьогодні війна РФ проти України, оскільки всі повстанські вірші та пісні згадуються й лунають звідусіль. До того ж це дає поштовх для створення нових народних літературних творів та зміцнення протистояння українців проти окупантів.

Мета дослідження. Вивчення та послідовне дослідження поезії із зображенням родинності періоду II світової війни та часів УПА.

Для досягнення мети необхідне реалізування таких **завдань**: визначити що передувало виникненню родинних образів у поезії УПА; виокремити любовні образи;

охарактеризувати образи які найчастіше з'являються в поезії.

Об'єкт дослідження: літературна творчість Петра Василенка (Полтавець, Гетьманець). **Предмет** дослідження: основні мотиви в поезії Петра Василенка.

Стан дослідження: проблему літератури руху опору в Україні у ХХ ст. вивчали М. Петренко, [3] Т. Салига [4], П. Шкраб'юк [5], І. Яремчук [6], І. Зелененька [1] та ін.

Кидаючи загальний погляд на поетичний доробок Петра Василенка, слід зауважити, що його вірші є складовою частиною поезії, що увійшла в нашу літературу як поезія упівська. Як поетична творчість періоду Другої світової війни, вона несла на собі відбиток тих часів: за окремими твердженнями, виглядала не надто вправною, небагатою за жанрами та мотивами – у ній переважали мотиви політичні, неприховані гасла. Багато писалося про недосконалість української поезії резистансу, спрощеність поетичних текстів, які перш за все були скеровані на ідею, а не на форму. Безперечно, опонує таким оцінкам професор Тарас Салига [3], – поети-упівці були позбавлені умов «професійно творити себе», можливо, окремі їхні твори і «не відповідають високим поетичним нормам мистецтва слова», та ця поезія талановита, пристрасна, громадянська.

За переконанням поета Петра Гетьманця-Василенка, який «довго шукав правдивих шляхів – і знайшов їх» [4], поезія – це зброя, що повинна служити високій ідеї, кликати до боротьби і подвигу. Розуміння такої ролі поезії ґрунтувалося на усвідомленні призначення поета, його місця в суспільному житті в часи доби переходової. Тому вірші Петра Василенка позначені високою емоційною напругою, переповнені кличними формами, закличками до перемоги над ворогом, якого слід затаврувати, ще раз кинувши йому «поклін голосом погрози». Загалом, духом боротьби із закличками до перемоги над ворогом, над усіма тими, «хто нам несе холодні ночі і в них нас прагне розп'ять», як однорідний феномен, переповнена вся упівська поезія (Михайло Дяченко, Петро Василенко,

Мирослав Кушнір, Юрій Липа, Марта Гай, Іван Хміль, Степан Хрін та інші).

Повстанські поети, які обрали шлях вояків підпілля, формувалися як упівські поети, бо, властиво, не відділяли понять «боєць-поет», самі стали на шлях боротьби. «Я сам благословив себе на цю путь», – проголошує Петро Василенко і підсилює це одкровення: «...*Та я не жалію – / Вільно вибрав собі я цю путь! / Хай умру – далі вітри повіють, / Мого сліду однак не зітруть...*» (Зі збірки «*Мої повстанські марші*») [4]. Спочатку поведемо мову про саму поетичну творчість Петра Василенка, якого Михайло Петренко характеризує як «напрочуд талановитого поета з рано сформованим україноцентричним характером, стильовою визначеністю, чіткими світоглядними обр'ямами» [4]. Це могло б стати темою ширшої розвідки, звичайно, покликаючись на аналіз цього літературного феномена, здійснений у дослідженнях насамперед Тараса Салиги, Ірини Роздольської-Яремчук, Миколи Дубаса та інші.

«Мої повстанські марші» – перша і єдина збірка поезій Петра Гетьманця-Василенка [4], до якої увійшли вірші, написані в роки, коли він став упівцем і боровся в рядах сотні, «Месники» (до своїх поетичних спроб яготинського періоду не повертався). Уже в «На розпутьях хистких...», «Знову виють сніги...» поет проголошує, що «під грозою шаліючим небом», коли в душі «повна повінь жадань і снаги», він став на схресті великих шляхів, на розпутьях «неповоротних доріг» [4]. Та він ще там, де ненька і сестри, й солодкий чар полтавських степів: йому сниться буйний хміль цих степів, уважаються тихії верби, що вітри не дають їм заснути.

Збірка Петра Василенка пронизана і єдиним мотивом: диханням грозою революції, шалом месницького бунту, рокотом крилатої бурі – все переповнено світлом «подзвіння гострих мечів». Заглиблення в поетичні тексти засвідчує, що потенціал обдарування поета незаперечний, у своїй першій книжці Петро Василенко вибухнув потужним громадянським зарядом, полонячи

читача активністю слова, оригінальністю метафор, пластичністю образів та кольористичністю тонів. Закроювався на поета першої величини. Характер віршів дещо одновекторний, але насичений потугою думок і щедрим покотом почуттів, тим смисловим та емоціональним навантаженням, які «спрацьовували» у бажаному річищі. І хай у окремих віршах чимало декларативності, маніфестації, але ці емоції, ці почування природні, органічні, бо їх демонструють не холодні обсерватори, а безпосередні учасники дійства.

У больових картинах і образах увесь поет Петро Василенко з його філософією, світоглядом, сформованим на націоналістичній платформі, загартованим у національно-визвольній боротьбі. Власне, це не тільки система художніх образів, а й образи й мотиви, що впливали із власної біографії, обставин життя поета-повстанця. На це і звертають увагу дослідники, підкреслюючи, що проблема вибору між вчинками «я» і обставинами часу вказує на підпорядкування особистого вищій миті, бо цей тривожний час змусив *«так вперто йти в бій, у вир борні, / без вагань, докору і жалю»* [4]. Іншим поет себе не уявляв, творячи свої пісні-марші.

І. Яремчук відзначає [6], що в упівській поезії «немає відкритої чуттєвості, еросу – почуття поміж двома набирають цілісності лише за умови палкого патріотичного почуття обидвох суб'єктів пари до України, коли погляди двох скеровані не один на одного, а в бік одного єдиного Вівтаря». І підтвердженням цієї думки цілком може бути лірика Петра Василенка.

Отже, розібравшись у мотивах поезії Петра Василенка, можемо сказати, що вся його творчість спрямована на підняття бойового духу побратимів та українського народу. У ті часи, як і сьогодні, поезія – це не лише красиві слова у рядку, а ще й вагома зброя проти ворога. Лірика Петра Василенка це суцільні заклики любові до України, її возвеличення, заклики до перемоги та інші гучні гасла. На жаль, любовної та інтимної лірики у поета майже немає,

однак це йому не зашкодило стати одним із найкращих свого часу.

Література

1. Зелененька І. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...» : Тарас Мельничук і літературний процес 60-90-х років в Україні. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. 152 с.
2. Костилюєва С. Історія української культури. За ред. С. Костилюєвої. Київ, 2010. С. 239–240.
3. Салига Т. Нескорена муза : Штрихи до поезії УПА // Шлях перемоги. 1994. 15 жовтня. С. 3.
4. Петренко М. В одному бункері з поетом // Василенко Петро («Волош» – «Гетьманець» – «Полтавець»). Мої Повстанські марші, Від Полтави до Ярослава, від Дніпра до Сян : Спогади, вірші, пісні. Упоряд. М. Петренко. Львів : Ліга-Прес, 2006. С. 66.
5. Шкраб'юк П. Повстанська муза вчора і сьогодні // Українська Повстанська Армія у боротьбі проти тоталітарних режимів. 2004. С. 269.
6. Яремчук І. Поезія упівська та січова : проблема ідейно-естетичної спорідненості // «Муза і меч»: національний рух у фольклорних та літературних джерелах... 2005. С. 104.

Данилюк Тетяна – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси – українська література ХХ століття.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач Зелененька І. А.